

Par. 10 De Addinga's-bron van veel ellende

Vóór 1316 waren de Westerwolders volkomen zelfstandig en onafhankelijk geweest. Door het sluiten van de overeenkomst met de bisschop van Münster, raakten ze een deel van die onafhankelijkheid kwijt. Wanneer de bedoeling van het verdrag, namelijk de garantie dat het leven in Westerwolde zijn vrije, traditionele gang kon gaan, nu ook inderdaad verwerkelijkt was, was het opgeven van een brok onafhankelijkheid geen echt verlies geweest. Het verdere verloop van de geschiedenis leert ons echter, dat de Westerwolders, ondanks dit verdrag of misschien moeten we zelfs zeggen door dit verdrag, meerdere malen in ernstige conflicten betrokken zijn geraakt.

De 14e eeuw is wat dat betreft nog een uitzondering. Althans voorzover wij weten. Toch moeten er zich tegen het eind van die eeuw al bepaalde veranderingen, moeilijkheden hebben voorgedaan. In 1391 duikt namelijk ineens een overeenkomst op, die wordt gesloten tussen de ingezetenen van Westerwolde en de kinderen van een zekere Egge Addinga: Haje, Adde en Bole, die dan nog minderjarig zijn. De overeenkomst houdt in, dat de Westerwolders de Addinga's "steeds houw en getrouw" zullen zijn. De hoofdelingen-familie verbindt zich op zijn beurt "om het land van Westerwolde met lijf en goed te zullen ondersteunen". Ook blijkt, dat vader Egge in het genot was van de opbrengsten van de boetes, die men aan het gericht schuldig was.

Deze vader Egge bewoonde, zo worden we gewaar, een zgn. "steenhuys" in Wedde. Op zichzelf beschouwd geen vreemde benaming, als we ons realiseren, dat hout en leem de bouwmaterialen voor "gewone" huizen en hoeven zijn geweest. Wat wèl vreemd aandoet, is het feit, dat de Addinga's macht konden uitoefenen vanuit een soort van burcht. Wat stond er ook al weer in het verdrag van 1316 over het oprichten van burchten en over de hulp van de bisschop van Münster tegen personen, die de Westerwolders in hun rechten zouden willen beperken? Waar was de bisschop?

Hij is er klaarblijkelijk niet geweest, want we hebben nog niet vermeld, dat het vader Egge niet al te best vergaan was. De Westerwolders hebben zich niet neer willen leggen bij de heerschappij van deze Addinga, die zijn macht hoogstwaarschijnlijk op niet al te rechtmatige wijze had gevestigd. Zijn manier van optreden heeft in zo sterke mate de woede van de Westerwolders gewekt, dat Egge op nogal wrede wijze wordt vermoord, terwijl hij onderweg is van Onstwedde naar zijn huis te Wedde.

Het is niet het einde van de ellende. Nog lang niet!!

In 1400 sluiten de Addinga-zoons, waarschijnlijk beïnvloed door hun voogd Unico Ripperda, een verdrag met bisschop Otto van Hoya van Münster. Dat gebeurt dan terloops mede uit naam "der lude uppen Westerwolde". (In 1427 gaat Haje Addinga, die dan alleen de rechten van zijn vader Egge heeft overgenomen, zelfs zo ver dat hij de Westerwolders "zijne onderzaten" noemt!). In dit verdrag van 1400 belooft de kerkvorst aan de Addinga's en hun nakomelingen het recht op Westerwolde te doen behouden, terwijl de Addinga's hun plichten als leenman trouw beloofden na te komen. Feitelijk komt het gezag van deze hoofdelingen-familie nu in grote lijnen overeen met dat van de heren, de graven, enz. uit de andere gewesten van de Nederlanden. Zouden de Wester-

wolders nooit eens spijt gehad hebben van het sluiten van de overeenkomst van 1316? We weten het niet, maar we kunnen het ons voorstellen.

De vraag is natuurlijk wel wat de oorzaak geweest kan zijn van de misselijkmakende houding van de bisschop van Münster, die de overeenkomst van 1316 simpelweg negeert en 't nota bene doet voorkomen alsof hij leenheer van Westerwolde is ^{*)}.

Die oorzaak laat zich minder moeilijk vinden dan het wel lijkt. De al genoemde voogd van de Addinga-zoons, Unico Ripperda, een hoofdeling uit Farmsum, was namelijk één van de voormannen van de partij van de Vetkopers, wier tegenstanders de zgn. Schieringers ^{**)} werden gesteund door de bisschop van Utrecht, toentertijd Frederik van Blankenheim. De Münsterse bisschop, die er al jaren op uit was de invloed van de Utrechtse bisschop in het noordelijk gedeelte van de Nederlanden te verminderen en zijn eigen macht daar te vergroten, ziet een goede gelegenheid om zijn tegenstander dwars te zitten door contacten te leggen met de invloedrijke Ripperda-familie en via hen met de Addinga's. De Addinga's hebben dit contact te baat genomen om hun blijkbaar niet al te sterke machtspositie in Westerwolde een steviger grondslag te geven.

En met succes! We mogen rustig concluderen, dat de Münsterse bisschop de belangen van de Westerwolders opoffert aan zijn eigen belang. Dat hij daarin niet de enige is, blijkt kort daarop. In hun onderlinge wedijver spannen de bisschoppen van Münster en van Utrecht diè paarden voor hun kar, die zij het sterkst achten: de bisschop van Utrecht kiest plotseling partij voor de Vetkopers en die van Münster zwaait om naar de Schieringers (de Stad). De Groningers en hun Schieringse bondgenoten slaan nu het beleg voor het Ripperda-slot te Farmsum. Haje Addinga, die in het slot van zijn voogd aanwezig was, wordt gevangen genomen en naar de Stad gevoerd. Na enige tijd wordt de vrede toch weer getekend en als een soort bezegeling daarvan trouwt Haje met Reinste, de dochter van zijn vroegere vijand, Hiske Abdena van Emden. Op zichzelf misschien een wat vreemde zaak, maar in de bloedige mallemolen van deze

*) *Dat Westerwolde geen landsheerlijkheid was, toont Mr. W. Hiskes aan in zijn artikel "Enige aspecten van de geschiedenis van Westerwolde en het Onstwedder kerspel" in deel II van dit herdenkingsboek.*

***) *Ruwweg kunnen we stellen, dat de strijd tussen Schieringers en Vetkopers een vete is geweest tussen de belangrijke Groninger hoofdelingen (Vetkopers) en de Stad Groningen (Schieringers). Persoonlijke hebzucht doet regelmatig wisselingen in de aanhang van beide partijen voorkomen, waardoor de zaak erg ondoorzichtig wordt. We kunnen deze strijd vergelijken met de Hoekse en Kabeljauwse twisten in Holland en Zeeland.*

burgeroorlogen was bijna alles mogelijk. Haje blijft dan ook nog voortdurend in de twisten van Schieringers en Vetkopers gemengd. Daardoor had hij weinig tijd om zich met de zaken van de Westerwolders te bemoeien. Dat er desondanks Westerwolders bij de strijd betrokken zijn geweest, blijkt uit het feit dat ze worden vermeld bij de verdediging van de Gockinga-borg - bij Zuidbroek - tegen de Stad Groningen in 1401.

Haje komen we dus in de Westerwoldse geschiedenis erg weinig meer tegen. In allerlei verdragen, die door hem worden afgesloten, laat hij zich echter telkens aanduiden als Haje van Westerwolde. Dat wel!

Haje's zoon Egge probeert het gebrek aan belangstelling van de familie voor Westerwoldse zaken in te halen. En hoe! Egge Junior schijnt een man geweest te zijn met een bijzonder vurig karakter en dientengevolge lag hij regelmatig overhoop met de Westerwolders, die op hun aloude rechten stonden en probeerden de macht van de hoofdelingen-familie zo veel mogelijk te beperken. Als positief punt mogen we bij dit alles misschien aanmerken, dat de onderlinge dorpsnijver, die er met name heeft bestaan tussen Onstwedde en Vlagtwedde, de grootste kerspels van Westerwolde, veranderde in een gezamenlijk pal staan tegenover de gemeenschappelijke vijand.

Ondertussen weet een lachende derde de toestand van onophoudelijk met elkaar twisten, uit te buiten: de Stad Groningen. De Stad had via de strijd tussen Schieringers en Vetkopers haar macht in de Ommelanden (= Hunsingo, Fivelgo, 't Westerkwartier) en met name in 't Oldambt, geweldig uitgebreid.

In 1438 komt zelfs Bellingwolde al in haar bezit. Geen wonder dat de Stadse interessen voor Westerwolde toenemen. De pogingen van Groningen om die invloed te versterken, leiden er toe, dat Egge daaraan gedeeltelijk tegemoet moet komen. In een overeenkomst uit dat jaar wordt het slot te Wedde voor de Stad een "open huis" (d.w.z. ze mag er troepen leggen en er een vertegenwoordiger installeren). Daarenboven garandeert Egge vrije handel en verkeer. Dit laatste was erg belangrijk voor de handelsverbinding van de Stad met het Eemsland en handelsverbindingen waren voor de Stad goud waard; hun hele politiek is er eeuwenlang op gericht geweest, alle mogelijke handelsroutes om te buigen in de richting van Groningen.

Als tegenprestatie verplicht de Stad zich de hoofdeling bij te staan als hij in zijn rechten als heer mocht worden aangetast. En hoe hadden de Addinga's deze rechten ook al weer verkregen?

In 1447 rijzen de moeilijkheden tussen Westerwolders en Egge Addinga (opnieuw)

de pan uit. Het ging er deze keer hoofdzakelijk om wie het recht had de "richter" te benoemen. 't Schijnt, dat de Addinga's dit recht, dat oudtijds bij de eigen-erfden berustte, aan zich hadden getrokken en dat er nogal eens een keer misstanden voorkwamen. Na een aantal vruchteloze pogingen van scheidslieden om de partijen nader tot elkaar te brengen, komt men uiteindelijk overeen Burgemeesters en Raad van Groningen te laten bemiddelen. Op 24 augustus 1447 bepaalt dit college, dat Addinga de richter zou aanstellen, maar wanneer deze de Westerwolders niet meer beviel, zou Addinga een ander in zijn plaats benoemen. Het moest in elk geval een erfgezetene "van goeden geruchte" uit het kerspel Onstwedde of Vlagtwedde zijn. Het Groninger bestuurscollege had met deze uitspraak heel diplomatiek de kool en de geit gespaard. Terecht zijn de Westerwolders bang, dat de uitspraak hun niet voldoende garanties zal bieden, want nog dezelfde dag sluiten zij een verbond van wederzijdse hulp en bijstand met Burgemeesters en Raad, waarbij tevens straffen op verschillende misdaden van roof en geweld worden vastgesteld en wordt bepaald, dat men binnen tien dagen hoger beroep kan aantekenen bij de Raad van Groningen tegen een vonnis van de gezamenlijke "meente"-richters.

We krijgen nu eigenlijk een herhaling te zien van wat er in 1316 en 1400 gebeurde: zowel de Westerwolders als de Addinga's hebben dezelfde verdrags-partner, alhoewel hun belangen volledig tegengesteld zijn. In 1316/1400 was de bisschop van Münster de partner, in 1443/1447 is het de Stad Groningen. Geen wonder, dat de moeilijkheden blijven.

Want ook nu weer blijkt, dat de verdrags-partner alleen het eigenbelang op het oog heeft. Noch de Addinga's, noch de Westerwolders hebben veel reden tot tevredenheid over de houding van de Stad. Het resultaat is dan ook, dat beide betrokken partijen het vertrouwen in diezelfde Stad verliezen en hun heil gaan zoeken bij.....? De nieuwe bisschop van Münster, Johan van de Palts.

Op 19 augustus 1459 wordt het verdrag, dat de Westerwolders eerder met Münster hadden gesloten, opnieuw bekrachtigd en worden er enige bepalingen aan toegevoegd, waaronder een verbod om verdragen te sluiten zonder toestemming van de bisschop. Deze bepaling zal beslist gericht zijn geweest tegen het met de Stad Groningen gesloten verdrag van 1447.

De oplettende lezer(es) zal zich herinneren, dat de overeenkomst van 1316 ook een bepaling bevatte, omtrent het niet mogen bouwen van sterktes in Westerwolde, althans niet zonder toestemming van de bisschop. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat Egge Addinga zich met gezwinde spoed (twee dagen later) naar de bisschop

"De maat was nu vol, definitief vol.....!!"

begeeft en hem zijn Wedder slot in eigendom overdraagt. Wel wordt bij die gelegenheid ook de overeenkomst, die Egge's vader met Münster had gesloten (1400) opnieuw kracht gegeven: de Addinga's en hun nakomelingen zouden de ambtlieden van de bisschop op het slot te Wedde blijven, met alle inkomsten, die daaraan verbonden waren.

Westerwolde mocht er door dit (hernieuwde) verdrag dan in geslaagd zijn zich mogelijke versterking van de Groningse invloed van het lijf te houden, het was in wezen een kwestie van een "komen van de regen in de drup". Nu immers werd Münster in de gelegenheid gesteld haar invloed te laten gelden. Dat het daarvan - evenals bij de Stad - niet zo erg gekomen is, is een andere zaak. In elk geval zijn de rechten van de Westerwolders ook door dit hernieuwde verdrag niet beschermd. Al weer niet!!!

De bekende geschiedschrijver Ubbo Emmius (1547 - 1625) geeft een - waarschijnlijk wel wat overdreven - beschrijving van Egge's wandaden ten opzichte van de Westerwolders: "Hij had willekeurig het gerecht van Vlagtwedde naar zijn slot te Wedde overgebracht; hij had in strijd met oude gewoonten en vrijheden een tolgeld geheven tot groot nadeel der inwoners, omdat de handelaars nu wegbleven; hij had zonder toestemming van de meente oude wetten afgeschaft en uitspraken van de gezworenen niet uitgevoerd; hij had het aandeel van de gezworenen in de opgelegde boetes voor zich gehouden en naar eigen goeddunken boetes verhoogd; de visvangst van het volk benadeeld tot eigen voordeel;

dan kwamen daarbij nog de nadelen die hij aan individuele Westerwolders had toegebracht, zoals: het wegvoeren van kudden, het leegstellen van akkers, het toedienen van slaag, het binnendringen van huizen "met nachtelijk geweld", het gevankelijk wegvoeren van vrije personen naar afschuwelijke kerkers en het vernielen van huisraad! Dat alles deed Egge Addinga onder de schaduw van de Münsterse bescherming. Of zouden we niet liever zeggen, zoals hiervoor al werd duidelijk gemaakt, Münsterse onverschilligheid en egoïsme. . . .